

*Νίκος Καχτίτσας*

# Η ΟΜΟΡΦΑΣΧΗΜΗ

(Άσκηση)





## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΟΜΟΡΦΑΣΧΗΜΗ	9
Σημείωμα για τὴν ἔκδοση	67
ΕΠΙΜΕΤΡΟ	
1. ΜΑΡΚΟΣ ΕΣΠΕΡΑΣ [ΝΙΚΟΣ ΚΑΧΤΙΤΣΗΣ]	
Τί ἀπέγινεν ἡ Γερτρούδη Στέρν;	73
2. ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ	
I. Ἐπιστολὲς τοῦ Νίκου Καχτίτση πὸν σχετίζονται μὲ τὴν ἡρώϊδα τῆς Ὅμορφάσχημης	
• Πρὸς τὸν Γιώργη Παυλόπουλο	77
• Πρὸς τὸν Τάκη Σινόπουλο	86
• Πρὸς τὸν Ἐ. Χ. Γονατᾶ	88
II. Ἐπιστολὲς τοῦ Νίκου Καχτίτση καὶ τοῦ Ἐ. Χ. Γονατᾶ σχετικὰ μὲ τὴ γραφὴ καὶ τὴ γλώσσα τῆς Ὅμορφάσχημης	92
3. ΗΛΙΑΣ ΓΙΟΥΡΗΣ: Τραῦμα καὶ μαρτυρία στὴν Ὅμορφάσχημη τοῦ Νίκου Καχτίτση	105
4. ΓΙΩΤΑ ΚΡΙΤΣΕΛΗ: Διαβάζοντας τὴν Ὅμορφάσχημη μέσα ἀπὸ τὶς ἐπιστολές. Ἡ γενεαλογία καὶ ἡ διαμόρφωση τῆς ἡρώϊδας	201



Μὲ συγχωρεῖτε γιὰ τὴ στάση μου. Μὲ τὸ δίκιο σας θὰ μὲ κακοχαρακτηρίσετε· τὸ ξέρω. Χωρὶς περιστροφές, τὸ ὁμολογῶ ὅτι τὸ ἴδιο θάρρος ἔχω δώσει καὶ σὲ ἄλλους. Ἄπ' αὐτῆ, ὅμως, τὴ συστολὴ πού σᾶς διακρίνει ἀκόμα καὶ τώρα πού εἴσαστε πιά κοντά μου, χωρὶς ν' ἀμφιβάλλετε γιὰ τὶς διαθέσεις μου, εἶχα φοβηθεῖ πὼς θὰ δειλιάζατε νὰ μοῦ μιλήσετε. Γι' αὐτὸ σᾶς ἔδωσα τὸ θάρρος. Ἡ μορφὴ σας, στὸ λίγο αὐτὸ διάστημα πού σᾶς γνωρίζω, μοῦ ἔχει γίνεи συμπαθητικὴ, καὶ μοῦ ἐμπνέει ἀπέραντη ἐμπιστοσύνη. Ὁ τρόπος πού μ' ἀντικρίζετε ἀπὸ τὴ θέση σας, μὲ κάνει νὰ αἰσθάνομαι σὰ νὰ σᾶς γνωρίζω χρόνια, καὶ σᾶς συνδέω, χωρὶς βέβαια νὰ μπορῶ νὰ ἐξηγήσω τὸ γιατί, μὲ κάθε περιστατικὸ πού ἔχω συναντήσῃ στὴ ζωὴ μου. Ἐπὶ ὀλόκληρες στιγμές, ὅταν ἀκόμα βρισκόσαστε στὸ ἄλλο τραπέζι, ἔσπασα τὸ κεφάλι μου γιὰ νὰ θυμηθῶ ποῦ ἄραγε νὰ σᾶς ἔχω συναντήσῃ, ἀλλὰ φυσικὰ χωρὶς ἀποτελεσμα. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους, θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μὴ μὲ παρεξηγήσετε πού σᾶς ἔδωσα τόσο ἐπιδεικτικὰ τὸ θάρρος νὰ μοῦ μιλήσετε.

Θέλω νὰ σᾶς ἔχω κοντά μου ἀπόψε, νὰ σᾶς μιλάω ὄρες. Τὸ παραδέχομαι ὅτι εἶναι ἐγωιστικὸ ἐκ μέρους

μου, αλλά τέλος πάντων. Ἄς ἐλπίσω, τουλάχιστον, πῶς ἡ παρουσία μου δὲ σᾶς εἶναι κουραστική, πράγμα πού δὲν ἀμφιβάλλω. Μὲ λένε Γερτρούδη Στέρν, ἀλλὰ θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μὲ φωνάζετε Γκέρτα, πού μὲ κολακεύει περισσότερο, γιατί τὸ Γερτρούδη τὸ βρίσκω πολὺ συνηθισμένο. Ὅπως θὰ καταλάβετε ἀπὸ τὸ ὄνομά μου, κι ἀπὸ τὶς ξενικὲς ἀποχρώσεις τῆς φωνῆς μου (γιατί ὅλοι μοῦ τὸ λένε), εἶμαι Αὐστριακιά, γεννημένη στὴ Βιέννη ἀπὸ πατέρα ἑβραῖο, καὶ μητέρα καθολικιά. (Οἱ γονεῖς μου ἔχουν πεθάνει ἀπὸ φυσικὸ θάνατο καὶ οἱ δύο. Θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μοῦ θυμίσετε, ἂν πᾶμε ἀπόψε στὸ δωμάτιό μου, νὰ σᾶς δεῖξω μιὰ φωτογραφία τοῦ κοινοῦ τάφου τους, πού ἔχω, γιὰ νὰ μὴ νομίσετε ὅτι αὐτὰ πού λέω τὰ βγάζω ἀπὸ τὸ νοῦ μου). Προτοῦ γίνουν οἱ γάμοι, οἱ γονεῖς μου εἶχαν συμφωνήσει ἂν τὸ παιδί γεννιόταν ἀρσενικό, νὰ τὸ ἔκαναν ἑβραϊόπουλο· ἂν ἦταν θηλυκό, νὰ τὸ βάφτιζαν καθολικό, ὥστε νὰ μὴν ἔχει παράπονο κανένας — εἴτε ἀπὸ τοὺς ἴδιους, εἴτε ἀπὸ τοὺς συγγενεῖς, προπαντὸς ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς μαμᾶς μου, πού εἶχαν ἀντιταχτεῖ σ' αὐτὸ τὸ γάμο. Ἔτσι, ὅταν μπῆκαν οἱ Γερμανοὶ στὴ χώρα μας, δὲν εἶχαμε κανένα φόβο — γιατί ὁ μπαμπάς μου εἶχε πεθάνει ἐν τῷ μεταξύ, κι ἐγὼ ἤμουν αὐτὸ μόνο τους παιδί— καὶ ἐξακολουθοῦσαμε νὰ ζοῦμε στὸ ἰδιόκτητο σπίτι μας, πού χωρὶς νὰ θέλω νὰ τὸ παινευτῶ ἦταν στὴν καλύτερη συνοικία τῆς Βιέννης· ἐνῶ ἦταν στὸ κέντρο τῆς πόλης, ἔμοιαζε σὰν κηπούπολη, μὲ ὠραῖες δεντροστοιχίες σ' ὅλους τοὺς δρόμους, καὶ

βασίλευε ήσυχία όλη τήν ήμέρα — δηλαδή στο πιό άριστοκρατικό μέρος, άν και έγώ δέν πιστεύω σέ τέτοια.

Σέ κανένα χρόνο, όμως, μέ τους πρώτους διωγμούς τών Έβραίων, άρχισαν νά μάς ένοχλοϋν μέ τή στάση τους έχθροί και φίλοι, νά μάς άποφεύγουν όλοι, και νά μαθαίνουμε ότι οί γείτονές μας, ακόμα και αυτοί που στά φανερά μάς παρίσταναν τό φίλο (δέν άμφιβάλλω ότι κι αυτοί που μάς έφερναν τες πληροφορίες τά ίδια έκαναν), διέδιδαν πώς είμαστε κι έμεεις έβραιοπούλες, και πώς είχαμε κάνει ψεύτικα χαρτιά, άφοϋ πληρώσαμε άδρά, και πηγαίναμε στήν έκκλησία για νά σωθοϋμε, σά νά μάς έβλεπαν για πρώτη φορά στή ζωή τους. Άπό τό άλλο μέρος, έπειδή είδαμε νά μάς κλέβουν οί υπάλληλοι, και νά μη μάς υπολογίζουν καθόλου, άναγκαστήκαμε και πουλήσαμε για ένα κομμάτι ψωμι τήν έπιχείρηση τοϋ μπαμπά μου — ό μπαμπάς μου είχε εργοστάσιο, και κατειργάζετο δέρματα— ώστε τουλάχιστο νά είχαμε χρήματα στά χέρια μας, ν' άντιμετωπίσουμε κάθε ένδεχόμενο. Κάποιος, μάλιστα, μάς είπε, και πολύ σωστά, πώς άν δέν τό πουλάγαμε θα μάς τό δημεύανε αυτοί ή έτσι ή άλλιώς, και τότε θα μέναμε στους πέντε δρόμους. Η μαμά μου είχε και μιá κασετίνα μέ χρυσαφικά, διαμαντικά, κ.λπ., αλλά αυτά δέν ήθελε νά τά πουλήσει, ό κόσμος νά χαλοϋσε, για νά τά έχω έγώ όταν μεγαλώνα, άς άφήσουμε που λυπόταν νά τά άποχωριστει για συναισθηματικούς λόγους (γιατί ήταν όλα δώρα τοϋ μπαμπά μου). Ήταν, θυμάμαι, τόσα πολλά, που

κάτι περιδέραια έξεϊχαν, δέν έκλεινε καλά τò κούπω-  
μα, παρόλο πòυ ή κασετίνα ήταν σά μικρò μπαουλάκι.  
‘Η κατάληξη ήτανε, ένα βράδυ πòυ γυρίζαμε από τήν  
’Οπερα, νά τήν βροῦμε άδειανή, εκτός από κάτι χάν-  
τρες, πòυ βρήκαμε σκορπισμένες στο χαλί, και τις μα-  
ζέψαμε. Παρατηρήσαμε τò άλλο πρωί, όποτε και λύ-  
θηκε τò μυστήριο, ότι ένα παράθυρο τού προθαλάμου,  
στο κάτω πάτωμα, πòυ έβλεπε πρòς μία άσύχναστη  
άδιέξοδο, ήταν άνοιχτό —θυμᾶμαι μάλιστα πòυ άνέ-  
μιζε ή κουρτίνα— ενώ έμεϊς κλείναμε πάντοτε όλα τὰ  
παράθυρα πρϊν βγοῦμε έξω, για άσφάλεια, ή μήπως  
τύχει και βρέξει, κ.λπ. Άλλά, βέβαια, δέν άνακαλύψα-  
με τούς κλέφτες, οὔτε και τò είπαμε πουθενά: τò κρα-  
τήσαμε μυστικό, για νά μην έρχεται τ’ όνομά μας στην  
έπιφάνεια. Πάντως δέ θα μού βγάλει κανεις από τò  
νοῦ τήν ιδέα ότι ό ένοχος ήταν μία ύπηρέτριά μας, πòυ  
τήν είχαμε διώξει ένα μήνα προηγουμένως.

‘Η κλοπή αύτή έπεσε στο σπίτι μας σαν κακòς  
οϊωνòς. Σαν νά μην έφτανε πòυ μάς είχαν άποξενώσει  
όλοι (γιατι είναι μεταδοτικό), πεθαίνει ξαφνικά ή μα-  
μά μου, και μένω έντελῶς μόνη. Για τὰ καθέκαστα  
του θανάτου της και τής κηδείας, νά μού θυμίσετε νά  
σᾶς μιλήσω άλλη φορά, αν ό δεσμός μας διατηρηθεϊ  
— πάντως μού στοίχισε πολύ. Δέν ήταν μόνο τò πέν-  
θος και ή μοναξιά, αλλά είχα και μιὰ προαισθηση πὼς  
άπό στιγμή σέ στιγμή θα έρχονταν για νά με πιάσουν,  
όπως και τόσες χιλιάδες άλλους, και τότε άλίμονο.  
Κάθε φορά πòυ χτύπαγε τò κουδούνη, για γράμματα



ἤ για τὰ ψώνια, νόμιζα πῶς ἦταν αὐτοί. Στὸ δρόμο ἦταν ἀδύνατο νὰ περπατήσω χωρὶς τὸ φόβο ὅτι αὐτοὶ ποὺ μὲ περιστοίχιζαν ἦταν βαλτοὶ για νὰ μὲ παρακολουθοῦν. Θὰ ἔχετε παρατηρήσει ὅτι ὅταν κανεὶς φοβᾶται για κάτι, ἀκόμα καὶ ὅταν πρόκειται για ἀρρώστια, τότε εἶναι ποὺ συμμαχοῦν ὅλες οἱ σκοτεινὲς δυνάμεις, μὲ τὴ μορφή διαβολεμένων συμπτώσεων, κ.λπ., για νὰ δίνουν ἔμφαση στοὺς φόβους του, καὶ για νὰ τοὺς δικαιολογοῦν. Αὐτὸ μοῦ εἶχε συμβεῖ κι ἐμένα μ' ἕναν ψοφοδεῆ τύπο, μὲ σηκωμένο τὸ γιακὰ τοῦ πανωφοριοῦ καὶ στραβὰ τὸ καβουράκι, ποὺ ὅποτε πηγαινα στὸ παράθυρο τὸν ἔβλεπα νὰ περιμένει στὴ γωνία. Ἔλεγα ἀπὸ μέσα μου, για νὰ παίρνω θάρρος: Μπορεῖ κάλλιστα νὰ στέκεται ἐκεῖ για νὰ περιμένει ἢ κατασκοπεύει κάποιον ἄλλον· ἀλλὰ ποιός μὲ διαβεβαιώνει ὅτι δὲ στέκεται ἐκεῖ για νὰ παρακολουθεῖ ἐμένα; Ἡ δεύτερη ἐκδοχὴ πάντοτε ὑπερίσχυε. Κατὰ σύμπτωση διαβολικὴ, δὲν τὸν εἶδα ποτὲ νὰ συναντάει κανέναν, παρὰ ἦταν ὅλο μόνος, ὦρες ὀλόκληρες. Τὸ ὠραῖο ἦταν ὅτι εἶχε τὴν ἀναίδεια νὰ παριστάνει τὸν ἀφηρημένο καὶ τὸν ἀδιάφορο, σὰν ἐγὼ νὰ εἶχα μεσάνυχτα ἀπὸ κάτι τέτοια. Ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, ἡ μόνη μου συντροφιά ἦτανε μία φίλη μου, ποὺ μοῦ εἶχε μείνει πιστὴ αὐτῇ, μεγαλύτερη ἀπὸ μένα (καθολικιά κι αὐτῇ), ποὺ ἐρχόταν καὶ κάναμε συντροφιά, καὶ κοιμόμαστε στὸ ἴδιο κρεβάτι, ἀλλὰ κι αὐτὸ σπάνια, γιατί φοβόταν κι αὐτῇ, μοναχὲς σ' ἕνα ὀλόκληρο σπίτι. Θυμᾶμαι τώρα ἕνα ἄλλο περιστατικό, καὶ ἀπορῶ πῶς τὸ εἶχα ξεχάσει: Κάποιο

βράδυ, είχαμε πάει με τή φίλη μου αυτή, για νά φᾶμε, σέ ἕνα μικρὸ ἐστιατόριο, κοντὰ στὸ σπίτι μου. Μπαίνοντας μέσα, παρατηρῶ πρὸς μεγάλη μου ἀπελπισία μέσα ἀπὸ τὰ κεφάλια, ὅτι αὐτὸς ὁ τύπος ποὺ σᾶς εἶπα προηγουμένως καθόταν σ' ἕνα τραπεζάκι, μόνος, κι ἔτρωγε.

[...]

*Τὴν πιάνονν ἓνα ἀπομεσήμερο,  
καὶ τὴν ἀνακρίνονν*

Πέρασα ἔτσι ἀτελείωτους μῆνες ἀγωνίας. Ἐνα ἀπομεσήμερο Κυριακῆς, μὲ λιακάδα, πού ἐπέστρεφα ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖο, ὅπως πῆγαινα νὰ στρίψω ἀπὸ μία ἐρημικὴ πάροδο, γιὰ νὰ φτάσω ἀπὸ τὴ συντομότερη ἀπόσταση στὸ σπίτι μου, μὲ σταματήσανε δύο ὁμολογουμένως εὐγενέστατοι κύριοι, πού βρέθηκαν μπροστά μου σὰν ἀπὸ μηχανῆς θεοί, ἐνῶ ὅπως ἀπεδείχθη μὲ παρακολουθοῦσαν ἐπὶ ὥρες, καὶ μοῦ εἶπαν, γιατί νὰ πάω σπίτι μου μὲ τὰ πόδια, ἀφοῦ εἶχανε αὐτοὶ ὠραῖο αὐτοκίνητο. Ἐγώ, θὲς ἐπειδὴ δελεάστηκα ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο πού μοῦ ἔδειξαν πιὸ πέρα, καὶ ἀπ' τὸ παρυσιαστικὸ τους, θὲς ἐπειδὴ δὲν μπορῶ νὰ πῶ ὅχι ὅταν μοῦ φέρονται μ' εὐγένεια, δέχτηκα χωρὶς νὰ μιλήσω καθόλου, καὶ μπῆκα μέσα. Δὲν μοῦ πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ, τοῦ βλάκα, νὰ τοὺς ἔλεγα πὼς τὸ σπίτι μου ἦταν τέσσερις γωνίες ἀπὸ ἐκεῖ (ὅπως καὶ πραγματικά). Ἄλλὰ αὐτὰ τὰ σκέφτεται κανεὶς ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἀμέσως

ὅταν ξεκίνησε τὸ αὐτοκίνητο — τότε μόνο κατάλαβα πὺ ἐπρόκειτο νὰ μὲ πᾶνε, ἀλλὰ ἦταν ἀδύνατο ν' ἀντισταθῶ. Ἄλλωστε, τί εἶδους ἀντίσταση νὰ ἔφερνα — πὺ εἶχα γίνεи κιόλας ἔρμαιο· εἶχα λιώσει ἀπὸ τὸν τρόμο, καὶ ἤμουνα σὰ ζυμάρι. Θυμᾶμαι ὅτι τὸ αὐτοκίνητο ὅλο ἔκανε ἀπότομες στροφές, καὶ ἄκουγα τὰ λάστιχα, πὺ στρίγκλιζαν στὴν ἐπαφή τους μὲ τὴν ἄσφαλτο, ἐνῶ τὸ σῶμα μου μπάταρε, πότε πρὸς τὸ παράθυρο, καὶ πότε πρὸς τὴν ἀγκαλιὰ τοῦ συνοδοῦ μου, ὁ ὁποῖος εἶχε τὸ θράσος (καθόμαστε στὸ πίσω κάθισμα) νὰ μοῦ πιάνει κατευναστικὰ τὸ χέρι μὲ τὰ ἰδρωμένα χέρια του, καὶ νὰ μοῦ λέει ἕνα σωρὸ ἀηδίες. Τελικὰ σταματήσαμε σ' ἕνα μέγαρο καὶ μὲ μπάσανε, πιασμένη ἀγκαζέ, σ' ἕναν τεράστιο προθάλαμο, ὅπου κυκλοφοροῦσαν διάφοροι στρατιωτικοί, μέχρι πὺ μὲ μπάσανε σ' ἕνα γραφεῖο, τεράστιο κι αὐτό, καὶ μὲ καθίσανε στὰ δέρματα μιᾶς πολυθρόνας. Βρέθηκα ἀντιμέτωπη μ' ἕναν ἀξιωματικό, πὺ μόλις ἐκείνη τὴ στιγμή τελείωνε κάποιον ἔγγραφο πὺ μελετοῦσε. Προτοῦ προφτάσω νὰ τὸ παρατηρήσω αὐτό (στὸ μεταξὺ οἱ ἄλλοι δύο εἶχανε φύγει, ἀφοῦ ἀνταλλάξαν ἕνα σιωπηρὸ χαιρετισμὸ μὲ τὸν ἀξιωματικό), ζαλισμένη κιόλας ὅπως ἤμουνα ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο, ἄφησε τὸ ἔγγραφο στὸ γραφεῖο του, μοῦ ἄνοιξε μία τσιγαροθήκη, καὶ μοῦ πρόσφερε μὲ χαμόγελο τσιγάρο. Ἐγώ, βέβαια, εἶπα εὐχαριστῶ, δὲν καπνίζω (δὲν ἐκάπνιζα τότε γιατί ἤμουνα μικρή). Μὲ τὸ νὰ μοῦ τὸ πεῖ αὐτό, μὲ τρόπο πὺ ἦταν σὰ νὰ μὴ τὸν ἐνδιέφερε ἡ παρουσία μου καθόλου, δὲν ξέρω για-

τί μου μετάδωσε άμέσως τήν αίσθηση πώς αναλόγως τὰ βάσανά μου εἶχαν τελειώσει, καὶ ὅτι ἄλλο τίποτα ἦταν ἀπίθανο νὰ πάθω. Θυμᾶμαι, μάλιστα, πού σκέφτηκα ὅτι νὰ τό ἔξερα νὰ μὴ βαρυγκομοῦσα τόσους καὶ τόσους μῆνες κάτω ἀπὸ τὸ φάσμα τῆς στιγμῆς αὐτῆς, πού ἀντιμετώπιζα τώρα. Ἀφοῦ ἄναψε αὐτὸς ἓνα, καὶ σκέφτηκε γιὰ λίγο, ἄρχισε νὰ μοῦ λέει, ἐντελῶς συμβατικά, νὰ τοῦ πῶ ὅ,τι ξέρω, καὶ ὅτι ἂν φανῶ λογικὴ καὶ δὲν τὸν παιδέψω, θὰ ἔχω τὴν προστασία του, καὶ δὲ θὰ μὲ πειράξει κανεὶς· ἐνῶ, ἂν ἄρχιζα νὰ τοῦ λέω ψέματα, καὶ νὰ παραπαίω, θὰ εἶχα τὴν τύχη τῶν ἄλλων (ἐννοώντας μ' αὐτὸ ὅτι θὰ μοῦ κάνανε βασανιστήρια). Ἐγώ, ἀπὸ τὸ ἀδιάφορο ὕφος πού ἐξακολουθοῦσε νὰ ἔχει, δὲν πολυπίστεψα τὰ λόγια του, καὶ ἀγανακτισμένη κιόλας μὲ ὅ,τι τράβηξα στὸ αὐτοκίνητο, τοῦ ἀπάντησα μὲ θράσος πὼς δὲν εἶχα ἰδέα, δὲν ἤξερα τί ἐννοοῦσε, ὅπως καὶ δὲν ἤξερα, σᾶς διαβεβαιῶ γι' αὐτό — ἄλλωστε γιατί νὰ σᾶς τὸ κρύψω. Τὸν διαβεβαίωσα πὼς ἐγὼ ἤμουνα καθολικιά, κ.λπ., ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἀπαίσιος (γιατὶ εἶχε ἀρχίσει νὰ συγκεντρώνει τὴν προσοχὴ του σ' ἐμένα), μ' ἓνα χαμόγελο στὰ χεῖλη πού μ' ἐκνεύριζε, καὶ μοῦ ἔρχόταν νὰ τὸν φτύσω, δὲ μὲ πίστευε, παρὰ μοῦ ἔλεγε πὼς εἶχανε πληροφορίες (καὶ γιὰ νὰ μὲ πείσει φυλλομετροῦσε κάτι ψιλὰ χαρτιά, γραμμένα μὲ τὴ γραφομηχανή, καὶ ὑπογραμμισμένα κοντὰ-κοντὰ μὲ κόκκινο μολύβι, δίνοντάς μου τὴν ἐντύπωση πὼς τὰ εἶχε ἐξετάσει, μαζὶ μὲ ἄλλους, πρὶν μὲ πιάσουνε) — ὅτι εἶχανε πληροφορίες πὼς δῆθεν

πήγαινα ταχτικά στήν ἐκκλησία, καί ἔκανα τή θεοφοβούμενη, γιά νά παραστήσω τήν καθολικιά, ἐνῶ πρῶτα δὲν πάταγα τὸ πόδι μου — ψέμα, γιατί ἐγὼ πήγαινα πάντοτε στήν ἐκκλησία. Τὸ ὁμολογῶ ὅτι μερικὰ ἀπ' αὐτὰ μοῦ τὰ ἔλεγε μὲ τὸν πιὸ μειλίχιο τρόπο, σχεδὸν σὰ νὰ ἦταν ἀπολογούμενος, σὲ σημείο πού κάθε τόσο ἔπαυα νὰ ἀνησυχῶ, μὲ τήν πεποίθηση ὅτι ἡ ἀνάκριση ἦταν τυπική, καί ὅτι σὲ λίγο θὰ βρισκόμουν στὸ σπίτι μου. Ἀλλὰ ἐκεῖνο πού μ' ἔκανε ἔξω φρενῶν, ἦταν ὅτι προτοῦ προφτάσω κὰν νὰ αἰσθανθῶ εὐγνωμοσύνη γιά τὴ στάση του (εἶχε σὲ μερικὲς στιγμὲς τὴ συμπεριφορὰ τοῦ πιὸ ἄδολου ἀνθρώπου τοῦ κόσμου) — στὰ καλὰ καθούμενα γινόταν σωστὸ τέρας, ἀναβε μὲ τὸ παραμικρό, γκρίνιαζε σὰ νὰ τοῦ εἶχανε πάρει τὰ παιγνίδια, καί δὲν ὑπῆρχε στή γῆ ὄν πού νὰ σιχαίνομαι καί νὰ μισῶ περισσότερο. Αὐτὸ συνέβη ἀρκετὲς φορές, ὅσο μὲ ἀνάκρινε. Ἀμέσως μετὰ, μετέπιπτε στήν προηγούμενη κατάσταση, τῶν μειδιαμάτων κ.λπ., πράγμα πού μοῦ ἔφερνε ἀκόμα μεγαλύτερη ἀηδία, ἀλλά, δὲν ξέρω πῶς, ἀρχίζα μετὰ ἀπὸ λίγο νὰ τὸν συγχωρῶ, καί νὰ αἰσθάνομαι πάλι εὐγνωμοσύνη γι' αὐτόν. Θὰ φαντάζεστε τὴ λύσσα μου, ὅταν ξαναγύριζε μετὰ στήν παλιά του ταχτική. Ἐπίσης, μὲ ὀδηγοῦσε στὰ ὄρια τῆς τρέλας ἢ διαπίστωση ὅτι μὲ εἶχε τοῦ χεριοῦ του, καί ὅτι μπορούσε, αὐτὸς μόνος μέσα σ' ὄλοκληρο τὸν κόσμος, χωρὶς τὴν ἐπέμβαση ἄλλου, καί δίχως τὴν ἐλπίδα σωτηρίας, νὰ μὲ κάνει ὅ,τι ἤθελε. Παρτηροῦσα, ἐπίσης, ὅτι συνεχῶς εἶχε τὸ φόβο μήπως,

μέ τὰ δῆθεν ψέματα, θίξω τὴν ὑπόληψη καὶ τὰ συμφέροντα, ὅχι τῆς ὑπηρεσίας ποὺ ἀντιπροσώπευε (πράγμα πού, σᾶς ὀρκίζομαι, θὰ ἐκτιμοῦσα), ἀλλὰ τοῦ τομαριοῦ τοῦ δικοῦ του — μήπως τὸν «πιάσω κορόιδο», κ.λπ. Ὅλα αὐτά, πολὺ μὲ ἐρέθιζαν, ἰδίως ἐπειδὴ δὲν μπορούσα νὰ κάνω τίποτα. Ἡ ἀνάκριση ἐστράφη γύρω ἀπὸ τὴ φυλετικὴ μου καταγωγὴ. Θυμᾶμαι ποὺ μοῦ εἶπε σὲ μιὰ στιγμή, μ' ἐκεῖνο τὸ χαμόγελο ποὺ εἶναι ὅλο ὑποκρισία, ὅτι, ἀφοῦ δὲν εἶμαι ἐβραιοπούλα, τότε γιατί τὸ δέρμα μου εἶναι μελαχρινό, καὶ ἔχω ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς φυλῆς αὐτῆς· ὑπόθεση γελοία, γιατί ἐννοοῦσε αὐτὲς τὶς μικρὲς φακίδες, ποὺ ἔχω στὸ πρόσωπο, κι ἐδῶ, στὰ χέρια, ἀλλὰ καὶ σ' ὀλόκληρο τὸ κορμί — ἐνῶ αὐτὲς τὶς φακίδες τὶς ἔχει ὅλος ὁ κόσμος. Καὶ ἄλλωστε, ὅπως τοῦ εἶπα, αὐτὰ τὰ εἶχα κληρονομήσει ἀπὸ τὴ μαμά μου, γιατί αὐτὴ ἦταν μελαχρινή — ὁ μπαμπάς μου εἶχε λευκὰ χαρακτηριστικά, καὶ ἦταν κατάξανθος, σὰ Γερμανός (ὅπως καὶ πραγματικά· θὰ σᾶς δείξω στὸ δωμάτιό μου φωτογραφία). Ἀλλὰ αὐτός, ποῦ νὰ μὲ πιστέψει.

Ἐπειτα ἀπ' ὅλα αὐτά, εἶχα κυριολεκτικὰ σκυλιάσει ἀπὸ τὴν ἀγανάκτηση καὶ τὴν ἀδυναμία μου νὰ τὸν πείσω. Συνέχισε νὰ μὲ τυραννᾷ ἔτσι μέχρι ἀργὰ τὸ ἀπόγιομα. Δὲν τὸν ἀπασχολοῦσα, βέβαια, μόνο ἐγώ, γιατί κάθε τόσο μᾶς διέκοπταν διάφοροι ὑποδεέστεροι ἀξιωματικοί, ποὺ ἔμπαιναν γιὰ νὰ τοῦ δώσουν ἔγγραφα, ἐνῶ τοῦ ψιθύριζαν κάτι, ποὺ δὲ μπορούσε νὰ συλλάβει καθαρὰ τ' αὐτί μου, ἐκτὸς ἀπὸ μερικὲς λέ-

Ξεις πού κατά σύμπτωση ἦταν ἀνούσιες. Κάθε τόσο, ὅπως τοῦ μιλοῦσαν, ἔστελναν μία κλεφτὴ ματιὰ πρὸς ἐμένα, μὲ τρόπο σὰν αὐτὸ πού ἔλεγαν νὰ μὲ ἀφοροῦσε — ἐνῶ δὲν ἐπρόκειτο γι' αὐτό, καὶ τὸ καταλάβαινα αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἔκφρασή τους, ὅπως ἐπέστρεφαν πρὸς τὴν πόρτα. Τὸ ἀπεχθέστερο ἦταν ὅτι κατά σύμπτωση μᾶς διέκοπταν τὴ στιγμή πού μόλις ἐπρόκειτο νὰ ὀλοκληρώσω ἓνα ἐπιχειρήματά μου, πού ἤμουνα βέβαιη ὅτι θὰ τὸν ἔπειθε — ἐνῶ, ὅπως ἔρχονταν τὰ πράγματα, ἀτονοῦσε ὅταν αὐτοὶ ἔφευγαν, καὶ ξεχνοῦσα πού εἶχα σταματήσει, ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐτὸς εἶχε τὴ διάθεση νὰ μὲ προσέξει καὶ πιστέψει. Ἐπειτα ἄρχιζαν τὰ τηλεφωνήματα, καὶ ὅπως μιλοῦσε στὸ τηλέφωνο στύλωνε τὸ μάτι του ἐπάνω μου μὲ ἀφηρημάδα ἀλλὰ ἐπίμονα, σὰ νὰ φοροῦσε μονύελο, σὲ σημειῖο πού μοῦ ἔφερνε ἀμηχανία· δὲν ἤξερα τί νὰ μαντέψω μὲ τὴ στάση του. Γιὰ νὰ γλιτώσω, πλανοῦσα τὰ μάτια μου στὰ σκαλισμάτα τοῦ ξύλου τοῦ γραφείου του, ἢ στὴν ὀροφή, πού ἦταν διακοσμημένη μὲ διάφορα ροδοκόκκινα βρέφη, ἄνθη, καὶ τσαμπιὰ ἀπὸ σταφύλια, συμμετρικὰ ζωγραφισμένα ὅλα, μὲ βάθος γαλάζιο τ' οὐρανοῦ. Ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα, εἶχα τὸ αὐτί μου ὀπλισμένο πρὸς αὐτόν, γιὰ ν' ἀνακαλύψω μήπως ἔλεγε τίποτα γιὰ μένα, ἀλλὰ βέβαια παρίσταναν τὴν ἀδιάφορη, καὶ ὅτι τὸ μυαλό μου ἔτρεχε ἄλλοῦ. Ἐπίσης κρέμονταν ἀπὸ τὴν ὀροφή, ὅπως καὶ ἀπὸ τὴν ὀροφή τῆς εἰσόδου, ὅταν μὲ μπάζανε, ὠραῖοι πολυέλαιοι, κρυστάλλινοι, πού πάντοτε μοῦ μεταδίδουν τὴν αἴσθησή πὼς σὲ λίγο θὰ γκρεμι-



στοῦν καὶ θὰ πλακώσουν αὐτούς ποὺ εἶναι ἀπὸ κάτω.

Σὲ μιὰ στιγμή ἄρχισε νὰ σκοτεινιάζει, καὶ ἦρθε ἓνας ἵπποκόμος, μὲ στρατιωτικὴ κιλότα, ἀλλὰ μὲ ἄσπρο σακάκι, γκαρσονιοῦ, καὶ ἀφοῦ ἔσυρε καλὰ ὅλες τὶς κουρτίνες, ἄναψε τὰ φῶτα. Τότε αὐτὸς σηκώθηκε ἀπὸ τὴ θέση του, καὶ μοῦ εἶπε πὼς εἶχε ἀπαυδήσει νὰ προσπαθεῖ νὰ μὲ βοηθήσει κι ἐγὼ νὰ τοῦ λέω ὅλο ψέματα, καὶ πὼς ἀπὸ ἀπερισκεψία δική μου θὰ μ' ἔριχνε στὴ φυλακή. Ἐγὼ, ἀγανακτισμένη μὲ τὴ διαπίστωση ὅτι πλησίαζε τὸ τέλος μου, καὶ πὼς ὅ,τι καὶ νὰ ἔλεγα γιὰ ν' ἀμυνθῶ θὰ ἦταν μάταιο, ξέσπασα σὲ φωνές ὑστερικές, ποὺ οὔτε κι ἐγὼ ἤξερα τί ἔλεγα. Τηλεφώνησε ἀμέσως μὲ νεῖκος, ἐνῶ ἔπαιρνε τὸ τηλέφωνό του καὶ τὰ γάντια του, καὶ ἦρθαν καὶ μὲ πῆραν δύο στρατιῶτες. Μέσα ἀπὸ κάτι διαδρόμους, πλατιοὺς ὅπως αὐτὸς ὁ δρόμος καὶ φωταγωγημένους ἀπὸ τοὺς πολυέλαιους ποὺ σ'αἶς εἶπα, μὲ ὀδήγησαν σ' ἓνα μεγάλο δωμάτιο, ποὺ ἦταν ἀκριβῶς τὸ ἴδιο μὲ τὸ γραφεῖο τοῦ ἀξιωματικοῦ, μὲ τὶς ἴδιες διακοσμήσεις στὴν ὀροφή, τοὺς πολυελαίους, κ.λπ. Μόνο ποὺ αὐτὸ ἦταν χωρισμένο μὲ πρόχειρο μονότοιχο, ποὺ ἔφτανε λίγο ἀπάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια μας, σὲ κελιά. Τὰ παράθυρα τὰ εἶχαν φράξει μὲ τσιμέντο. Φῶς εἶχαμε μόνο ἀπὸ τοὺς πολυελαίους, ποὺ ἔκαιγαν νύχτα-μέρα. Ἀπὸ τὸ δρόμο δὲν ἐρχόταν ὁ παραμικρὸς θόρυβος, παρὰ μόνο συνεχῶς τὰ πατήματα ἀκούγαμε τῶν στρατιωτῶν στὸ διάδρομο, ἢ κανένα βήξιμο ἢ ἀναστεναγμὸ ἀπὸ τὶς ἄλλες γυναῖκες, στὰ κελιά. Στὴν ἀρχή, ἰδίως ὅταν πρωτομπῆκα, μοῦ ἦταν

αδύνατο να υποφέρω μιὰ διάχυτη όσμη από σώματα, ανάμικτη με άπολυμαντικά. Έπίσης πέρασα μαρτύρια τὸ πρῶτο βράδυ, πὸ ἔμεινα έντελῶς άγρυπνη, καί ὅταν, κατὰ τὰ χαράματα, τὸν πῆρα λίγο, με ξύπνησαν οί μιλιές τῶν άλλων γυναικῶν, καί τὰ πατήματα τῶν στρατιωτῶν, καί δέ μπορούσα νὰ κοιμηθῶ άλλο. "Έμεινα ἔτσι, κλεισμένη στὸ ἴδιο κελί, καί με τὰ ἴδια ροῦχα πὸ φοροῦσα ἐκείνη τὴν Κυριακή, κάπου δύο χρόνια — εἴκοσι δύο μῆνες καί κάτι μέρες με τὴν ακρίβεια (ἔχω βαστήξει τὴν ἡμερομηνία). Στὴν αρχή, ὄλο καί βαυκαλιζόμουνα με τὴν ἐλπίδα πῶς με εἶχαν κλείσει ἐκεῖ μέχρι πὸ νὰ σκεφτοῦν τὴν περίπτωση μου καί νὰ με ξανακαλέσουν. "Έφερνα τὴ μορφὴ τοῦ αξιωματικοῦ στὴ φαντασία μου, προσπαθώντας νὰ μαντέψω τί έννοοῦσε μ' αὐτὰ πὸ μου 'χε πεῖ, καί κατέληγα πάντοτε στὸ συμπέρασμα, πὸ με γιόμιζε με μιὰ γλυκιὰ ἐλπίδα, καί με νανούριζε στὸ στρῶμα μου, στὸ πάτωμα, ὅτι αὐτὰ πὸ μου 'χε πεῖ, ὅτι θὰ μ' ἔριχνε στὴ φυλακή, τὰ εἶχε πεῖ ἔτσι, γιὰ νὰ με τρομάξει. Καί ὅμως, ἔτσι πέρασε ὁ καιρός. "Όλο αὐτὸ τὸ διάστημα δέν ασχολήθηκε μ' ἐμένα κανένας, καί μάταια περίμενα νὰ ἔρθουνε νὰ με καλέσουνε, ὅταν άκουγα τὴν πόρτα πὸ ἐπικοινωνοῦσε με τὸ διάδρομο νὰ τὴν ξεκλειδώνουν. Οὔτε βασανιστήρια μου κάνανε ἐμένα· αὐτὸ τὸ ὁμολογῶ. Τὰ νύχια μου πὸ τὰ βλέπετε ἔτσι, μικρά, καί χωμένα στὸ κρέας, εἶναι από τὴ μανία πὸ ἔχω από μικρὴ νὰ τὰ μασάω — ὄχι από βασανιστήρια, ὅπως νόμισε κάποιος άλλος, ὅταν τοῦ διηγίόμουνα

τὴν ἴδια ἱστορία. Τὸ μόνο πράγμα ποῦ μὲ βασάνιζε αἰωνίως — ἂν μπορεῖ αὐτὸ νὰ ἐννοηθεῖ βασανιστήριο — καὶ ἦταν ἀδύνατο νὰ συνηθίσω, ἦταν τὰ φῶτα ἀπὸ τοὺς πολυέλαιους. Βασανιστήριο σωστὸ εἶχε καταντήσει καὶ ἡ μανία ποῦ εἶχα νὰ περιεργάζομαι συνεχῶς τὶς διάφορες κηλίδες, ἀπὸ λέρα, στοὺς τοίχους, καὶ ἐπίσης τὶς ἀφηρημένες φιγοῦρες καὶ ἐπιγραφές ποῦ εἶχανε κάνει οἱ προκάτοχοί μου μὲ μολύβι. Στὶς φιγοῦρες αὐτὲς ἀπέδιδα τὴν ταυτότητα βουνῶν, ποταμιῶν, λουλουδιῶν, ἀνθρώπων μορφῶν, κ.λπ., πράγμα ποῦ μοῦ συνέβαινε καὶ ὅταν ἤμουνα μικρὴ μὲ τὰ σύννεφα στὸν οὐρανό, ὅπως μιὰ φορὰ εἶχα ἰδεῖ ἀλάνθαστα τὸ ἄρμα τοῦ Φαέθοντα. Παρατηροῦσα ὅτι ἀρχικὰ οἱ φιγοῦρες αὐτὲς δὲν σχημάτιζαν τίποτα τὸ συγκεκριμένο. Μόνο ὅταν συγκέντρωνα τὴν προσοχή μου ἄρχιζαν νὰ ἀποχτᾶνε ὄντοτητα. Ὅταν πλέον ἔφταναν στὰ ὅρια τοῦ παροξυσμοῦ, ἐξαφανίζονταν οἱ σκηνές ποῦ σᾶς εἶπα, ἀλλὰ ξαναεπέστρεφαν. Εἶχα ἐξοικειωθεῖ πλέον μὲ τὶς σκηνές αὐτές, καὶ κάθε φορὰ ποῦ συγκέντρωνα τὴν προσοχή μου στοὺς τοίχους, ἤξερα ποῦ ἀκριβῶς ἦταν ἡ μία καὶ ποῦ ἡ ἄλλη.



## ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ<sup>1</sup>

### Ι. ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΧΤΙΤΣΗ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΗΡΩΙΔΑ ΤΗΣ ΟΜΟΡΦΑΣΧΗΜΗΣ

Πρὸς τὸν Γιώργη Παυλόπουλο<sup>2</sup>

1

21 Μαρτίου 1960

Ἀδερφέ μου Γιώργη,

[...]

Μιὰ καὶ μιλάμε περὶ γυναικῶν, εἶχα πρὸ ἀρκετοῦ καιροῦ μιὰ ὠραία περιπέτεια μὲ κάποια Αὐστροεβραία – ἄλλη ἐξωφρενικὴ περίπτωση, ποὺ μονάχα σ' ἐμένα θὰ μπορούσε νὰ συμβεῖ. Θὰ διαβάσεις λεπτομέρειες στὸ κείμενό μου «Ἡ Ὀμορφάσχημη», τὸ καλοκαίρι. Ἴδου πῶς γνωριστήκαμε: Ἦμουνα ἓνα βράδυ σ' ἓναν ἔρημο καὶ μακάβριο κινηματογράφο ἀπ' ἔξω, καὶ ἔβλεπα, μὲ ὅλη τὴν ἀπελπισία

του κόσμου, τις φωτογραφίες. Σε μιὰ στιγμή, ἄκουσα ἀναφιλητὰ δίπλα μου, καὶ γυρίζω καὶ βλέπω τὴ Γερτρούδη Φίσερ (ἔτσι τὴ λέγανε). Ἀπόρησα πὺ ἐκλαιγε μὲς στὴ μέση τοῦ δρόμου. Ἀλλὰ αὐτὴ ἀπόρησε πὺ γύρισα καὶ τὴν κοίταξα, καὶ βλέπω σὲ μιὰ στιγμή ν' ἀνοίγει τὸ στοματάκι της καὶ νὰ μοῦ λέει: «Τί βλέπετε; Δὲν ντρεπόσατε νὰ παίζετε μὲ τὴ δυστυχία τοῦ ἄλλου;». — Περὶ τίνος ἐπρόκειτο; Ἐγύριζε ἐκεῖνη τὴ στιγμή ἀπὸ τὸ γιατρό, ὁ ὁποῖος τῆς εἶχε πεῖ ὅτι εἶχε καρκίνο. Ὅπως ἀπεδείχθη, αὐτὴ εἶχε κάνει λάθος, γιατί ὁ γιατρὸς μίλαγε μόνο γαλλικά, ἐνῶ αὐτὴ ἤξερε μόνο ἐγγλέζικα. Πῶς τὸ κατάλαβα αὐτό; Ἀπὸ τὶς ἐπιγραφὲς καὶ ὁδηγίες πὺ τῆς ἔδωσε (γραμμμένα γαλλικά). Καὶ πῶς μπόρεσα νὰ διαβάσω τὶς ὁδηγίες αὐτές; Ἀφοῦ μὲ προσκάλεσε, βέβαια, τὸ ἴδιο βράδου στὸ θαυμασιὸ διαμέρισμά της! Τί βράδου ἦταν ἐκεῖνο, Γιώργη! (Σάββατο βράδου.) Ὅταν τῆς εἶπα ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ τὰ νεῦρα της, καὶ ὄχι γιὰ καρκίνο, νὰ πέσει στὴν ἀγκαλιά μου, νὰ μὲ φιλεῖ σὰ νὰ γνωριζόμαστε χρόνια καὶ τί... καὶ τί... Ἦπιαμε ποτό, ἀκούσαμε κλασικὴ μουσικὴ, ἔπειτα τζάζ. Τὸ διαμέρισμά της ἦταν στὸν 5ο ὄροφο, καὶ ὅπως φιλιόμαστε ἔβλεπα ἀπὸ τὸ παράθυρο τὸ φωταγωγημένο Μοντρεάλ. Ἐγινε, βέβαια, καὶ τὸ μοιραῖο, τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βράδου. Ἀλλὰ μετὰ σκηνές, ἄλλα ἀναφιλητά, γιατί ἦτανε κάπου 11.30 καὶ ἐγὼ ἤθελα νὰ φύγω — καὶ ἐνῶ ἤθελα νὰ φύγω, γιατί ἔπρεπε, δὲν ἤθελα κιόλας, χῶρια τὴ μοναξιά πὺ σκεφτόμουνα ὅτι θὰ τῆς προκαλοῦσα μὲ τὴν ἀπουσία μου, χῶρια ἢ βραδιά πὺ θὰ κοβότανε ἔτσι, ἄδοξα, χῶρια πὺ ἤθελα νὰ εἶμαι ὅλο καὶ πιὸ πολὺ μαζί της. Κάπως ἔτσι κατέληξε νὰ χωρίσουμε. Γιατί αὐτὴ ἦταν γυναίκα γιὰ νὰ σοῦ πιεῖ τὸ αἷμα, καὶ ὄχι νὰ φεύγει ὅποτε θέλεις ἐσύ. Ἐκεῖνο πὺ μὲ ἔσκιζε περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, ἦτανε ὅτι ἦτανε τρελή, ἔφτανε στὰ ὅρια τῆς τρέ-

λας ό ύστερισμός της. Τό πρώτο έκεΐνο βράδυ, γδύθηκε σέ μία στιγμή τσιτσιδι, και βγήκε στο παράθυρο και φώναζε: «Κοίτα, Μοντρεάλ! Κοίτα! Εΐμαι γυμνή! Σε διεγείρω, αλλά δέ μπορεΐς νά με φτάσεις! Άλλος εΐναι ό τυχερός», και άλλα τέτοια. Άλλά αυτά πρέπει νά σε ιδώ για νά σ' τά διηγηθώ. Εΐχε και μία φόρμα από μαϋρο τρικώ, λεπτό, τό όποιο φοροϋσε, άφου γδυνότανε έντελώς, κολλητά στο γυμνό της σώμα, και έκανε βόλτες στο δωμάτιο, σά μανεκέν. Καταλαβαΐνεις τί έπιθυμίες μου προκαλοϋσε, αλλά εΐχε τό σθένος όταν έγώ όρμουσα, νά μη μου έπιτρέπει νά τήν έγίξω, παρὰ νά με αφήνει νά περιμένω κάπου μία ώρα, άφου πίναμε έν τώ μεταξύ, και αύτή γινόταν σά ζυμάρι από τήν ήδονή — τότε ήταν πού μου έπέτρεπε νά κάνω ό,τι θέλω. Τελειώνω έδω. Τήν ιστορία της στη Βιέννη, όπως τή φαντάστηκα, θά τήν δεΐς στο κείμενο. Καληνύχτα για απόψε, γιατί εΐναι άργά.

[...]

[Έπιστολή 68 (σ. 161-162)]





ΗΛΙΑΣ ΓΙΟΥΡΗΣ

ΤΡΑΥΜΑ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΙΑ  
ΣΤΗΝ ΟΜΟΡΦΑΣΧΗΜΗ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΚΑΧΤΙΤΣΗ

Η ΟΜΟΡΦΑΣΧΗΜΗ (ἄσκηση) (1960), τὸ δεύτερο ἀπὸ τὰ τρία μεσαιᾶς ἑκτασης ἀφηγήματα ποὺ δημοσίευσε ὁ Καχτίτσης στὴν ἀπαρχὴ τῆς συγγραφικῆς του πορείας,<sup>1</sup> κατέχει ἰδιαίτερη καὶ ξεχωριστὴ θέση μέσα στὸ σύνολο τοῦ ἔργου του. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς μεταγενέστερες σύνθετες κατασκευές τοῦ Ἐξώστη (1964) καὶ τοῦ Ἡρώα τῆς Γάνδης (1967), οἱ ὁποῖες κινοῦνται στὴ σφαῖρα τοῦ φανταστικοῦ καὶ ἐκδιπλώνουν ἐξαντλητικὰ ἓναν ρευστὸ κόσμο καχυποψίας, ἀβεβαιότητας καὶ δισταγμῶν – τόσο γνώριμο στοὺς ἀναγνώστες τοῦ Καχτίτση –, ἡ Ὅμορφάσχημη, μὲ τὴν παρπλανητικὴ ἀπλότητα τῆς δομῆς καὶ τὴν ἰδιαιτερότητα τοῦ θέματός της, εἶναι τὸ μοναδικὸ ἔργο ποὺ ἀποκλίνει ἀπὸ τὸ πλαίσιο αὐτὸ καὶ εἰσάγει προγραμματικὰ ἓνα κομμάτι βίαιης Ἱστορίας στὸ συγγραφικὸ του σύμπαν. Ἡ πρωταγωνίστρια τοῦ κειμένου, ἡ Γερτρούδη (ἢ Γκέρτα) Στέρν, νεαρὴ Ἑβραία αὐστριακῆς καταγωγῆς, ἂν καὶ ἰδιορρυθμῆ ὅπως οἱ περισσότεροὶ φανταστικοὶ χαρακτήρες τοῦ Καχτίτση, ἔχει ἐντούτοις ἓνα γνώρισμα ποὺ δὲν διαθέτει κανένας ἄλλος ἀπὸ τοὺς ἥρωές του: διατηρεῖ μιὰν ἀναπόδραστα

τραυματική σχέση με την 'Ιστορία. 'Η Γερτρούδη μοιράζεται ως έναν βαθμό την τύχη τῶν ὁμοφύλων της στὴν διάρκεια τοῦ Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, καὶ μετὰ τὴν ἔννοια αὐτὴ ἡ ἱστορία της ὑπερβαίνει τὸ πλαίσιο τῆς μυθοπλασίας καὶ γίνεται ἀναπόσπαστο κομμάτι μιᾶς οἰκουμενικῆς μνήμης, κομμάτι ἑνὸς ἀπὸ τὰ μείζονα τραύματα τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα, πού εἶναι ἀκριβῶς ἡ γενοκτονία τῶν Ἑβραίων.

Ὡστόσο τὸ ἀνοιγμα στὴν Ἱστορία δὲν εἶναι ὁ μοναδικὸς λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο τὸ κείμενο αὐτὸ ἔχει ἰδιαίτερη ἀξία. Δημοσιευμένο τὸ 1960, δεκαπέντε χρόνια μετὰ τὴ λήξη τοῦ πολέμου, δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς μιὰ πολὺ εὐγλωττὴ ἐνδειξη γιὰ τὸν τρόπο μετὰ τὸν ὁποῖο ὁ Καχτίτσης ἀντιδρᾷ μέσα στὸ ἔργο του στὴ θεμελιώδη ὑπαρξιακὴ κρίση πού πυροδότησαν ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἑβραϊκὴ γενοκτονία. Ὁπως ἀποκαλύπτει ἡ παρουσία τοῦ εἰδολογικὰ οὐδέτερου ὄρου «ἀσκησις» στὴ σελίδα τίτλου τοῦ ἀφηγήματος,<sup>2</sup> τὸ κείμενο ἐγγράφεται προγραμματικὰ σὲ μιὰ λογικὴ δημιουργικῶν ἀναζητήσεων, ἄρα προϋποθέτει ἰδιαίτερη συγγραφικὴ τόλμη. Ὁ Καχτίτσης εἶναι ἀπὸ τοὺς πρῶτους συγγραφεῖς πού τολμοῦν νὰ ἀποδεσμεύσουν τὴν ἀναπαράσταση τοῦ συμβάντος ἀπὸ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς βίωσής του ἀναδεικνύοντας ἔτσι, σὲ μιὰ ἐποχὴ πολὺ πρῶιμη, τὴ δυνατότητα τῆς λογοτεχνικῆς φαντασίας ὄχι ἀπλῶς νὰ πραγματευτεῖ τὴ μνήμη τῆς γενοκτονίας ἀλλὰ νὰ παράσχει μιὰ ἐκδοχὴ τῆς ἐξίσου νόμιμη καὶ αὐθεντικὴ μετὰ ἐκείνη πού παρέχουν οἱ μαρτυρίες τῶν ἐπιζώντων. Πράγματι, ἡ Ὀμορφάσχημη τοποθετεῖ τὸν συγγραφέα της στὶς ἀπαρχὲς μιᾶς παράδοσης δημιουργῶν, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς νὰ εἶναι οἱ ἴδιοι Ἑβραῖοι, χωρὶς νὰ ἔχουν τὴν ὄντολογικὴ ιδιότητα τοῦ ἐπιζῶντος, ἄρα χωρὶς νὰ μποροῦν νὰ στηριχτοῦν στὴν προσωπικὴ ἀνά-

μνηση και τὰ βιώματά τους, παράγουν έντούτοις φανταστικές αναπαραστάσεις τῆς έμπειρίας τοῦ Ὀλοκαυτώματος και συμβάλλουν στην έπεξεργασία της, έπιχειροῦν δηλαδή, μέσα από μιὰ μίμηση τῆς διαδικασίας τοῦ τραύματος, νὰ συλλάβουν μυθοπλαστικά τις ἠθικές ἢ πολιτισμικές συνεπαγωγές του. Ἐάν τὸ Ὀλοκαύτωμα εἶναι ἓνα ὀριακὸ συμβάν τοῦ ὁποίου ἡ βαρύτητα ἔχει μεταβάλει τὴν ἴδια τὴ φύση τῆς Ἱστορίας — κλονίζοντας ἐκ βάθρων και τὴ δυνατότητα ἔρμηνευτικῆς κατανόησής της—, ὁ Καχτίτσης εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους συγγραφεῖς οἱ ὁποῖοι στρέφονται σὲ αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἱστορικὸ ρῆγμα και διερευνοῦν τὴ δυνατότητα τῆς λογοτεχνίας νὰ τὸ ένσωματώσει και νὰ τὸ αναπαραστήσει· εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους μεταπολεμικοὺς συγγραφεῖς ποὺ διεκδικοῦν τὸ δικαίωμα τῆς λογοτεχνίας νὰ μιλήσει γιὰ τὸ ἀδιανόητο.<sup>3</sup>

[...]



ΓΙΩΤΑ ΚΡΙΤΣΕΛΗ

ΔΙΑΒΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ *ΟΜΟΡΦΑΣΧΗΜΗ*  
ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ  
Η ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΗΡΩΙΔΑΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ τῆς *Ὁμορφάσχημης* (1960) μοῦ δημιουργήθηκε ἡ ἐντύπωση ὅτι τὸ ἐρωτικὸ στοιχεῖο παίζει σημαντικὸ ρόλο στὴν ὀργάνωση τοῦ κειμένου. Μεταγενέστερες ἀναγνώσεις ἐνδυνάμωσαν τὴν ἀρχικὴ ἐντύπωση, ἀνέδειξαν ὅμως μιὰν ἀντινομία: τὸν συνδυασμὸ δύο ἀντιφατικῶν στοιχείων στὴν προσωπικότητα τῆς Γερτρούδης Στέρν, τῆς Αὐστροεβραίας ἡρωίδας τῆς *Ὁμορφάσχημης*: ἀπὸ τὴ μιὰ, τὴν παρακολουθοῦμε νὰ ξεδιπλώνει σιγὰ σιγὰ μιὰν ἀνοίξια ἐρωτικὴ συμπεριφορὰ καί, ἀπὸ τὴν ἄλλη, γινόμαστε μάρτυρες τῶν τρόπων μὲ τοὺς ὁποίους τὸ τραῦμα τοῦ Ὀλοκαυτώματος ἐγγράφεται στὴν ψυχὴ της καὶ ἐπανασηματοδοτεῖ ὀλόκληρη τὴ ζωὴ της. Ἡ προσεκτικὴ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου ὥστόσο φέρνει στὴν ἐπιφάνεια καὶ ἓνα ἀκόμη στοιχεῖο: μιὰ κάποια ψυχικὴ διαταραχὴ ποὺ φαίνεται νὰ προϋπάρχει τοῦ τραύματος καὶ ἐνδεχομένως νὰ ἐπιτείνεται ἀπὸ αὐτό. Τὸ ἐρώτημα ποὺ ἀνακύπτει εἶναι πῶς συμπλέκονται ὅλα αὐτὰ τὰ στοιχεῖα καὶ τί μερίδιο ἔχουν στὴν πλοκὴ ἀλλὰ καὶ στὴ βαθύτερη δομὴ τοῦ κειμένου. Καὶ ἓνα συνακόλουθο ἐρώτημα: ἡ συναρμογὴ τῶν δομικῶν ἀ-

τῶν συστατικῶν εἶναι ἐντέλει τόσο ἀντινομική ὅσο φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως; Μὲ αὐτὸν τὸν γρίφο κατὰ νοῦ ξεκίνησα τὴ συστηματικὴ ἀνάγνωση ἐπιστολῶν τοῦ Ν. Καχτίτση, δημοσιευμένων (πρωτίστως πρὸς τὸν Γιώργη Παυλόπουλο) καὶ ἀδημοσίευστων (πρὸς τὸν Τάκη Σινόπουλο καὶ τὸν Ἐ. Χ. Γονατᾶ), μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἐντοπίσω τὰ ἴχνη ἐκεῖνα ποῦ θὰ μοῦ ἀνοιγαν ἓνα μονοπάτι γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ κειμένου. Τὰ εὐρήματα ἦταν ἀξιοπρόσεκτα, καὶ τὰ ἐκθέτω εὐθὺς ἀμέσως.

[...]

## II. Ἡ διαμόρφωση τῆς ἡρωίδας

Μὲ τὰ εὐρήματα ποὺ προέκυψαν ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν ἐπιστολῶν κατὰ νοῦ, ἐπιστρέφω στὸ κείμενο τῆς Ὅμορφάσχημης. Στὸ 8ο κεφάλαιο βρίσκουμε συγκεντρωμένα ὅλα σχεδὸν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ιδιόρρυθμης ἐρωτικῆς συμπεριφορᾶς ποὺ ἡ Γερτρούδη μοιράζεται μὲ τὶς γυναῖκες τῶν ἐπιστολῶν· παρατηροῦμε μάλιστα πῶς ἡ συμπεριφορὰ αὐτῆ ἔχει ἔντονο τὸ στοιχεῖο τοῦ ψυχαναγκασμοῦ. Τί γίνεται ὅμως στὰ προηγούμενα κεφάλαια; Στὴ συνέχεια θὰ ἐξετάσω πῶς διαμορφώνεται σταδιακὰ ὁ σύνθετος καὶ ἀντιφατικὸς χαρακτήρας τῆς Ὅμορφάσχημης, ξετυλίγοντας τὰ δύο βασικὰ νήματα τῆς ἐρωτικῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῆς ψυχικῆς διαταραχῆς.

Στὸ εἰσαγωγικὸ τμῆμα τῆς ἐπιστολῆς ποὺ ἀπευθύνει ὁ ἀφηγητῆς τοῦ κειμένου σὲ κάποιον ἀνώνυμο φίλο του, ἀναπαράγοντας τὴν ἱστορία ποὺ τοῦ διηγήθηκε γιὰ τὸ παρελθόν της ἡ Γερτρούδη Στέρν, σχολιάζει τὴν πρώτη ἐντύπωση ποὺ τοῦ προκάλεσε ἓνα βράδυ ποὺ τὴ συνάντησε τυχαῖα σὲ ἓνα καφενεῖο (σ. 10). Μέσα ἀπὸ τὰ λόγια του προβάλλει ἡ εἰκόνα μιᾶς πολypeίρης στὰ ἐρωτικὰ θέματα γυναίκας, ποὺ χρησιμοποιεῖ τὴ σαγήνη τῆς ἱστορίας της γιὰ νὰ προσελκύσει ἕναν ἀκόμη ἀκροατὴ-ἐραστή. Θὰ συναντήσουμε ξανά αὐτὴν τὴν εἰκόνα στὸ τέλος τοῦ κειμένου. Ὡστόσο, γυρίζοντας πίσω στὸν χρόνο καὶ παρακολουθώντας τὴ νεαρὴ Αὐστροεβραία στὰ πρῶτα της βήματα πρὸς τὴν ἐρωτικὴ ἐνηλικίωση, διαπιστώνουμε ὅτι δυσκολευόμαστε νὰ ἐντάξουμε τὴν ὑπὸ ἐκκόλαψη ἐρωτικὴ ζωὴ της σὲ ἓνα ἀναγνωρίσιμο καλούπι. Περισσότερο ὑποψιαζόμαστε παρὰ διακρίνουμε καθαρὰ ὅτι ὁ ἄγουρος, ἀνέκφραστος ἐρωτισμὸς της τροφοδοτεῖ τὸ σύνδρομο καταδίωξης ποὺ ξεσπᾷ

όρμητικά μέσα στο κλίμα τρόμου και άκρاییς απομόνωσης που προκαλοῦν τὰ πρῶτα μέτρα κατὰ τῶν Ἑβραίων. Ἡ προσεκτικὴ ἀνάγνωση τοῦ κειμένου δείχνει ὅτι τὸ σύνδρομο καταδίωξης προηγείται σαφῶς τῆς τραυματικῆς ἐμπειρίας τῆς σύλληψης, τῆς ἀνάκρισης καὶ τοῦ ἐγκλεισμοῦ της.

Δὲν ἦταν μόνο τὸ πένθος καὶ ἡ μοναξιά, ἀλλὰ εἶχα καὶ μιὰ προαίσθηση πῶς ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ θὰ ἔρχονταν γιὰ νὰ μὲ πιάσουν, ὅπως καὶ τόσες χιλιάδες ἄλλους, καὶ τότε ἀλίμονο. Κάθε φορὰ πού χτύπαγε τὸ κουδούνι, γιὰ γράμματα ἢ γιὰ τὰ ψώνια, νόμιζα πῶς ἦταν αὐτοί. Στὸ δρόμο ἦταν ἀδύνατο νὰ περπατήσω χωρὶς τὸ φόβο ὅτι αὐτοὶ πού μὲ περιστοίχιζαν ἦταν βαλτοὶ γιὰ νὰ μὲ παρακολουθοῦν. (σ. 14-15)

Στὴ συνέχεια τὸ σύνδρομο καταδίωξης ὀξύνεται, προσωποποιεῖται σὲ ἓναν ψοφοδεὴ τύπο «μὲ σηκωμένο τὸ γιαικὰ τοῦ πανωφοριοῦ καὶ στραβὰ τὸ καβουράκι» (σ. 15) — κάθε φορὰ πού πηγαίνει στὸ παράθυρο τὸν βλέπει νὰ περιμένει στὴ γωνία— καὶ κορυφώνεται στὸ ἐπεισόδιο τοῦ ἐστιατορίου. Ἡ περιγραφή τοῦ συνδρόμου ἀπὸ τὸν Καχτίτση (σ. 14-20) γίνεται μὲ λεπτομέρειες πού προσδίδουν ἔνταση στὴν ἀφήγηση. Ἐχῶ ὅμως τὴν ἐντύπωση ὅτι ἡ δύναμη τῶν σελίδων αὐτῶν ὀφείλεται κατὰ κύριο λόγο στὸ γεγονός ὅτι ἡ προσωπικὴ διαταραχὴ συμβαδίζει μὲ μιὰν ἔκρυθμη ἱστορικὰ κατάσταση. Χάρη σὲ αὐτὴν τὴν παραλληλία ἡ ψυχοπαθολογία τῆς Γερτρούδης γίνεται τὸ ἀντηχεῖο τῆς ψύχωσης μιᾶς ἐποχῆς.

Πιθανῶς ὅμως καὶ ἓνα προσωπικὸ βίωμα τοῦ Καχτίτση τὴν ἴδια ἐποχὴ, ἡ σύλληψή του τὸ 1944 ἀπὸ τὰ Τάγματα Ἀσφαλείας, νὰ ἔπαιξε βαρύνοντα ρόλο στὴν περιγραφή τοῦ συνδρόμου τῆς Ὀμορφάσχημης. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Καχτίτση πρὸς τὸν Θανάση Φωτιάδη<sup>4</sup> φέρνει στὸ φῶς τὸ ὄξύ-



τατο σύνδρομο καταδίωξης που του προκάλεσε τὸ συγκεκριμένο γεγονός.

Τὸ θέμα αὐτὸ τῆς σύλληψής μου ἀπὸ τὰ Τάγματα Ἀσφαλείας δὲν ἦταν καθόλου μικρὸ – μοῦ προξένησε ἀνεπανόρθωτο τραῦμα, μὲ μιὰ ἐπιπλοκὴ κατὰ τὴν περίοδο 1950-1952, ὁπότε, στὴν Ἀθήνα εὐρισκόμενος, κόντεψα νὰ πάω στὸ Φρενοκομεῖο, πάσχοντας ἀπὸ ὀξύτατο σύμπλεγμα καταδίωξης. Σοῦ σημειώνω ὅτι ὅταν βρίσκεσαι σὲ τέτοια κατάσταση δὲν ὑπάρχει κυριολεκτικὰ τίποτα (περιλαμβανομένων ἀκόμα καὶ τῶν ἄψυχων ἀντικειμένων ὡς καὶ τῶν ζώντων) ποὺ νὰ μὴν ἐμπνέει τὴν ὑποψία στὸν ἐνδιαφερόμενο.

« Προικίζοντας » τὴ Γερτρούδη μὲ σύνδρομο καταδίωξης ὁ συγγραφέας τῆς *Ὀμορφάσχημης* ξέρει καλὰ γιὰ τί πράγμα μιλάει. Τοῦ δίνεται ἔτσι ἡ εὐκαιρία νὰ ἐμβαθύνει στὸν πυρήνα τῆς ψυχικῆς διαταραχῆς τῆς ἡρωίδας.<sup>5</sup>

[...]